

Forvaltningsplan for gås

2021-2025

Ordliste

Fellingstillatelse

tillatelse til å felle et dyr

Habitat

leveområde til en art, det området arten foretrekker å oppholde seg i

Hekkende gjess

gås som har reir med egg

Høstjakt

jakt som foregår om høsten. På grågås i Fredrikstad er det i tidsrommet 10.8 – 23.12.

Ikke-hekkende gjess

gås som ikke er tilknyttet reir med egg

Myteperiode/mytende gjess

gås som skifter ut fjærdrakt, fuglene mister flyveevnen i flere uker mens mytingen pågår

Skadefelling

Jakt for å stanse eller forhindre skade. Brukes som virkemiddel for å avhjelpe akutte skadesituasjoner, og ikke som bestandsregulerende tiltak.

Tidligjakt

Jakt som foregår før ordinær høstjakt. Krever godkjenning fra Statsforvalteren.

Trekkende gjess

Gås som er på vei til områder andre steder. De kan stoppe for å ta pauser og næringssøk.

Yngeltidsfredning

Alle dyre er fredet i yngletiden, og jakttidene fastsettes ut fra når på året avkommet kan klare seg på egenhånd uten foreldrene.

Bilde side 19, Fredrikstad kommune

Bilde side 20, Ida Hvattum

Øvrige bilder Per-Arne Johansen.

Innhold

Ordliste	2
Den store fuglen i den lille verdensbyen	5
Mål	6
Lovverk	7
Nasjonale rammer	7
Internasjonale rammer	8
Aktuelt regelverk	8
Tidlig jakt.....	8
Høstjakt.....	8
Eggsamling	8
Eggpunktering	9
Skadefelling.....	9
Skremming	9
Biologi og bestandssituasjon	10
Grågås (<i>Anser anser</i>).	10
Hvitkinngås (<i>Branta leucopsis</i>).....	13
Kanadagås (<i>Branta canadensis</i>)	15
Problemstillinger knyttet til en økende gåsebestand i Fredrikstad	17
Jordbruk.....	18
Gras	19
Korn, raps og grønnsaker (erter)	19
Gåsemøkk i avling/fôr.....	19
Forskningsforsøk knyttet til beiteskader.....	20
Kostnader knyttet til beiteskader.....	20
Friluftsliv	22
Endring av artssamfunn	23
Gjennomførte tiltak i forrige planperiode	24
Utvidet høstjakt	24
Høstjakt	24
Fysiske hindre.....	25
Eggpunktering og eggesanking.....	25
Skremseltiltak.....	25
Skadefelling.....	25
Laser	26
Tiltaksplan 2021-2025	27
Prioriterte tiltak.....	27

Tidlig jakt	27
Ordinær jakt	27
Informasjons- og innspillsmøter	29
Tverrkommunalt samarbeid	29
Gjerder	29
Skadefelling.....	29
Skremselstiltak	30
Friområder.....	31
Ikke-prioriterte tiltak.....	32
Eggpunktering	32
Eggsanking	32
Erstatningstiltak	32
Bestandsregulerende jakt på ikke-hekkende unggås om våren	33
Litteratur	34

Den store fuglen i den lille verdensbyen

Fredrikstad kommune har i mange år hatt en stor bestand av gås som hekker i kommunen hvert år. For mange er gåsa en glede i form av jakt og rekreasjon, men en økende bestand er også grunnlag for konflikt, særlig i form av beiteskader på dyrket areal og, i en mindre grad, tilgrising av friluftsarealer. Forekomstene av gjess er ofte tilknyttet flere av naturreservatene langs skjærgården og dermed ved de kystnære jordbruksområdene. Dette gjelder særlig for Torsnes og Kråkerøy, og også landbruksforetak langs kysten i Onsøy er plaget med store forekomster av gjess.

Fredrikstad kommune er en kyst-kommune. Forekomst av gås er derfor naturlig da de ofte er tilknyttet våtmarksområder og kystgrensen. I Fredrikstad har vi i dag tre hekkende arter av gjess; kanadagås, grågås og hvitkinngås. Fra rundt 2000-tallet har vi hatt en kraftig økning av antall gås. Dette inkluderer store bestander av etablerte hekkfugler som grågås, hvitkinngås og kanadagås, og også store ansamlinger av ikke-hekkende gjess av særlig grågås. Grågåsa er den gåsearten som står for hovedtyngden av problemene tilknyttet beiteskader i kommunen og den arten det primært vil bli rettet tiltak mot. Forvaltningsplanen vil også ta for seg de andre gåseartene for å kunne se på helheten av gåsebestanden i kommunen. Forvaltningen av grågås, hvitkinngås og kanadagås er ulik. Grågåsbestanden regnes som en naturlig del av faunaen, kanadagåsa regnes som en fremmed art i Norge, og hvitkinngåsa er det etter hvert enighet om at består både av naturlig forekommende og utsatte gjess.

For å forsøke å dempe konflikten mellom ulike interessegrupper, er det viktig å forvalte bestanden av gås på en måte som tar hensyn til flere verdier og parter.

Forvaltningsplan for gås 2021-2025 skal fungere som et styringsdokument for gåseforvaltningen i Fredrikstad kommune. Planen gir en gjennomgang av biologi, bestandsstatus for gås i Fredrikstad kommune, samt hvilke skader som forekommer. En rekke tiltak er gjennomført for å begrense skadene, blant annet skremming, skadefelling og jakt. Resultatene av tiltakene har så langt ikke klart å vesentlig redusere utfordringene gåsa står for. Planen legger også føringer for hvordan de nevnte problemene skal løses i kommunen gjennom forebyggende og avbøtende tiltak.

En arbeidsgruppe bestående av Jørgen Torp (Fredrikstad kommune), Lars Håkon Wengersberg (grunneier), Anders Kobro Fuglenebb (grunneier) og Gustav Thorsø Mohr (grunneier) har bidratt til revidering av forvaltningsplanen. Andre som har vært hørt i prosessen er Norsk Ornitologisk Forening – Østfold. I tillegg har det blitt holdt flere informasjonsmøter for grunneiere og interesserte i løpet av prosessen.

Mål

Fredrikstad kommune med arbeidsgruppen har kommet frem til at målsettingen er å minimere beiteskader på dyrket mark ved å bruke de ulike tiltakene som er tilgjengelige, samt at jakt skal være det viktigste *bestandsregulerende* virkemiddelet for å holde gåsebestandene på et akseptabelt nivå. Dette er følgende overordnede forvaltningsmål for gås i Fredrikstad kommune:

1. Grågås og hvitkinngås, som forekommer naturlig i Norge, skal sikres levedyktige bestander i Fredrikstad kommune uten at dette går på bekostning av øvrig biologisk mangfold.
2. Bestanden av kanadagås skal forvaltes med tanke på bestandsreduksjon og forhindring av spredning til nye områder. Kanadagås er klassifisert som en fremmed art i Norge.
3. Forvaltning av gjess i Fredrikstad kommune skal ha fokus på å forebygge beiteskader og å holde sanitære problemer til et akseptabelt nivå.

Det er vanskelig å anslå et eksakt tall på hvor stor grågåsbestanden kan være for å redusere konflikten med landbruket og likevel oppnå forvaltningsmålene i naturmangfoldlovens § 5 om en bærekraftig bestand. Datamaterialet for gåsebestandene i perioden 1990-2020 viser at gåsebestanden har økt sterkt både internasjonalt, nasjonalt og lokalt. Sikkert er det at en må redusere skadene til et bærekraftig nivå. Dette må vurderes over tid i forvaltningsplanperioden.

Forvaltningsplanen har gitt mulighet for en godkjenning av tiltaket tidligere jakt, den har gitt en strategi som man kan debattere om og samle seg om, og den har vært et viktig verktøy i forvaltningen av artene med oppdaterte kart og statistikk. Foreliggende plan gir en konkretisering av mål og bruk av tiltak og virkemidler innenfor internasjonale rammer og nasjonalt lovverk. For å nå målsetningen om en tilfredsstillende forvaltning, er det en forutsetning at man har kjennskap til lokale forhold, samt ulike aspekter rundt det å ha gjess i norsk natur. De relativt høye og økende bestandene av gås i kommunen, krever en aktiv forvaltning med bestandsregulering og forebyggende tiltak som viktige virkemidler.

Med en godkjent forvaltningsplan kan det åpnes for:

- Jakt på grågås inntil 20 dager før ordinær jaktstart. I denne perioden fastsetter statsforvalteren jakttiden innenfor et tidsrom fra kl. 24:00-10:00 eller fra 16:00-22:00. De første fem dagene av 20-dagersperioden skal jakten være begrenset til flyvende fugl over aktivt drevne innmarksarealer.
- Jakt på grågås i januar.
- Jakt på kanadagås og stripegås inntil 15 dager i forkant av ordinær jakttid og inntil to måneder i etterkant av ordinær jakttid.
- Utvide tiden for sanking av egg fra grågås (etter 15.april).

Loverk

Forvaltning av gjess foregår etter regionale, nasjonale og internasjonale bestemmelser. Gåsebestanden i Norge består både av stedeagne og trekkende bestander, og det er viktig at den nasjonale forvaltningen tar hensyn til trekk mønstrene og at forvaltningen ses i et internasjonalt perspektiv, og ikke isolert lokalt. Det finnes likevel noen unntak, som kanadagås. Mange av Norges bestander av kanadagås trekker mellom sommer- og vinterbeiteområder innenfor landets grenser, samtidig som kanadagåsa er en fremmed art som er uønsket i europeisk fauna. Vi har derfor et ansvar for å holde bestanden lav for å hindre spredning til nye områder.

Nasjonale rammer

Rollene i gåseforvaltningen er fordelt mellom Miljødirektoratet på nasjonalt nivå, Statsforvalteren og Fylkeskommunen på fylkesnivå og kommunen på lokalt nivå.

Nasjonale målsetninger om å ta vare på biologisk mangfold og forvaltningen av den enkelte art, gjennom naturmangfoldloven samt utøvelsen av jakt i medhold av viltloven, utgjør hovedelementene i den nasjonale gåseforvaltningen. Direktoratet for naturforvaltning (i dag Miljødirektoratet) utarbeidet i 1996 en nasjonal handlingsplan for gjess i Norge (DN-rapport 1996-2). Planen tar for seg landets syv gåsearter og de konflikter som oppstår med blant annet landbruksnæringen. Handlingsplanen gir målsetninger og tar for seg ulike tiltak for å oppnå en god forvaltning av gåsebestandene der både lokale og regionale konfliktløsninger blir vektlagt. Det har ikke blitt lagt noen ny nasjonal forvaltningsplan etter dette, for forvaltningen skal i større grad basere seg på artikler og rapporter som publiseres fortløpende av miljødirektoratet.

Naturmangfoldloven er den mest sentrale loven innen naturforvaltning. Loven regulerer uttaket av arter, områdevern, fremmede organismer, utvalgte naturtyper og den tar vare på leveområder for prioriterte arter. Naturmangfoldloven har følgende forvaltningsmål for arter:

§ 5 Målet er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av. Forvaltningsmålet etter første ledd gjelder ikke for fremmede organismer.

Viltloven og tilhørende forskrifter er i dag det juridiske grunnlaget for gåseforvaltning i Norge. Formålet med loven er at viltet og dens leveområder skal forvaltes via jakt i samsvar med naturmangfoldloven, slik at produktiviteten og mangfoldet i naturen blir bevart.

Forskrift for verneområder er gjeldene for de mange naturreservatene. Flere av disse områder er foretrukket av gås og en rekke av de sjønære reservatene fungerer som viktige hekkeområder. Det har tidligere vært ytret ønske om jakt i verneområdene, men dette er ikke forenlig med verneformålet. Bestandsregulerende jakt i omkringliggende landbruksområder er derfor mer formålstjent og effektivt. Det kan søkes Statsforvalteren om dispensasjon fra ferdeselsforbud og til eggpunktering i reservatene.

Internasjonale rammer

Økningen av gåsebestandene i Norge knytter seg til økningen av bestandene i Europa. Særlig har bestanden av kortnebbgås, grågås, hvitkinngås og tundragås hatt en stor oppgang. Dette knytter seg til arbeid gjort for å frede artene i vinterområder på 1960-1970-tallet basert på lave bestander av artene. Dette tiltaket fungerte, og noen tiår senere har bestandene kommet seg opp på levedyktige nivåer. Beiteskader, slik som det oppleves i Norge, er også forekommende i mange land i Europa. På bakgrunn av dette har organet AEWA (Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Waterbirds) arbeidet med forvaltningsplaner for artene ut fra et samlet europeisk perspektiv. Formålet med disse planene er å beskytte bestandene til et nivå som sikrer biologisk mangfold og en minimering av beiteskader. Kortnebbgåsa var den første arten som i 2012 fikk en slik forvaltningsplan som hadde fokus på beskatning. Arbeidet med liknende planer for grågås og hvitkinngås nærmer seg slutten, og planene vil bli lansert de nærmeste årene. Konsekvensen av disse planene vil blant annet kunne være en lavere bestand av artene.

Aktuelt regelverk

Reglene knyttet til forvaltning av gås finner vi i viltloven, naturmangfoldloven, dyrevelferdsloven og matloven, samt forskrifter knyttet til disse lovene. Flere av tiltakene knytter seg til viltforskriften, som ble vedtatt 1.4.2020.

Tidlig jakt

Tidlig jakt må bli godkjent av Statsforvalteren, og den må baseres på en forvaltningsplan. Tiltaket betyr at man kan jakte på gås 20 dager før ordinær jakttid starter.

Det er ikke lov med regulær jakt eller sankning av egg fra hvitkinngås.

Høstjakt

Rammene for utøvelse av jakt er styrt gjennom viltloven og dens forskrifter. Dette innebærer jakttid og sankning av egg og dun (Forskrift om jakt- og fangsttider samt sankning av egg og dun). Kanadagås, grågås, kortnebbgås og stripegås har jakttid fra og med 10. august til og med 23. desember. Innenfor denne rammen kan viltproduksjonen høstes til gode for landbruksnæring og friluftsliv.

Med utgangspunkt i viltlovens § 3 er alle arter fredet med mindre det er åpnet for jakt. Jaktbare arter er definert i forskrift om jakt- og fangsttider. Jaktretten er forbeholdt grunneier. Leier grunneier bort jord, følger jaktretten med leien av arealet hvis ikke annet er spesifisert i leieavtalen (viltlovens § 28). Dersom grunneier forbeholder jaktretten selv i et leieforhold, kan det ikke jakes på brukers åker eller eng f.o.m 1. mars til 30. september. Jaktretten kan heller ikke skilles fra eiendommen for mer enn 10 år om gangen, med unntak av når jaktretten følger med bortleie av jorda. Framleie av jaktrett skal være godkjent av grunneier. Dersom grunneier overlater jaktretten til noen andre enn bruker, er grunneier også ansvarlig for økonomisk skade som jakten volder bruker.

Eggsamling

I Forskrift om jakt- og fangsttider er det i § 6 fastsatt at det kan sankes egg fra grågås frem til og med 15. april, og fra kanadagås og stripegås fram til og med 1. juli. Retten til å sanke egg tilhører grunneieren. Statsforvalteren kan videre gi tillatelse til sankning av grågåsegg utover 15. april hvor dette inngår i en forvaltningsplan.

Eggpunktering

Det kan gis tillatelse til å utføre eggpunktering ut fra § 3-11 i Viltforskriften. I utgangspunktet ønsker forvaltningen at regulering av gåsebestanden skal være høstningsbasert, men kan gi tillatelse til eggpunktering der gress er en stor utfordring for blant annet landbruk og der hvor det ikke er mulig å forvalte bestanden gjennom tiltak som jakt.

Skadefelling

Uttak av vilt som utøver skade kan gjennomføres med tillatelse i «Forskrift om skadefelling, dødt vilt og bruk av vilt i oppdrett, forskning og dyrepark (viltforskriften)». Viltforskriften ble vedtatt 1.4.2020, og den erstattet blant annet den tidligere forskriften «Forskrift om felling av viltarter som gjør skade eller som vesentlig reduserer andre viltarters reproduksjon». I den tidligere forskriften var det opplistet generelle vilkår og retningslinjer for felling av viltarter som gjør skade. Disse vilkårene og retningslinjene er nå blitt erstattet med å legge til grunn naturmangfoldloven, viltloven, dyrevelferdsloven og matloven. Det har blitt nye vilkår for skadefelling, hvor § 3-3a har vilkåret «skaden er eller kan bli av vesentlig økonomisk betydning». Nytt i forhold til gåsearter er at i henhold til § 3-4 kan kanadagås skadefelles etter skadelidtes egen beslutning. Av gåseartene kan kommunen i henhold til § 3-5 gi tillatelse til felling av grågås og hvitkinngås i kommunene i Viken fylke.

Skremming

I Viltloven § 46 står det at grunneier eller bruker kan skremme eller jage bort vilt når dette må anses nødvendig for å avverge skade eller ulempe.

Biologi og bestandssituasjon

Syv gåsearter hekker i norsk territorium; kortnebbgås, hvitkinngås, ringgås, grågås, dverggås, sædgås og kanadagås. I Fredrikstad kommune har vi hekkende bestander av grågås, hvitkinngås og kanadagås.

Gåsebestanden i Fredrikstad kommune har økt på tilsvarende måte som andre steder på Østlandet og Akershus og Oslo. I 2013 utarbeidet Fylkesmannen i Østfold en rapport der kysthekkende sjøfugl har blitt telt systematisk over flere år (1993-2012). Rapporten og tellingene viste at både grågås og hvitkinngås har hatt en bestandsøkning de siste 10 årene, mens kanadagås har hatt en stabil utvikling. Antall hekkende grågås har i første omgang økt i Øra-området, og både grågås og hvitkinngås har hatt tilsvarende bestandsvekst utenfor telleområdene. Våre gåsebestander hekker hovedsakelig i tilknytning til saltvann på holmer og øyer langs kysten.

Grågås (*Anser anser*).

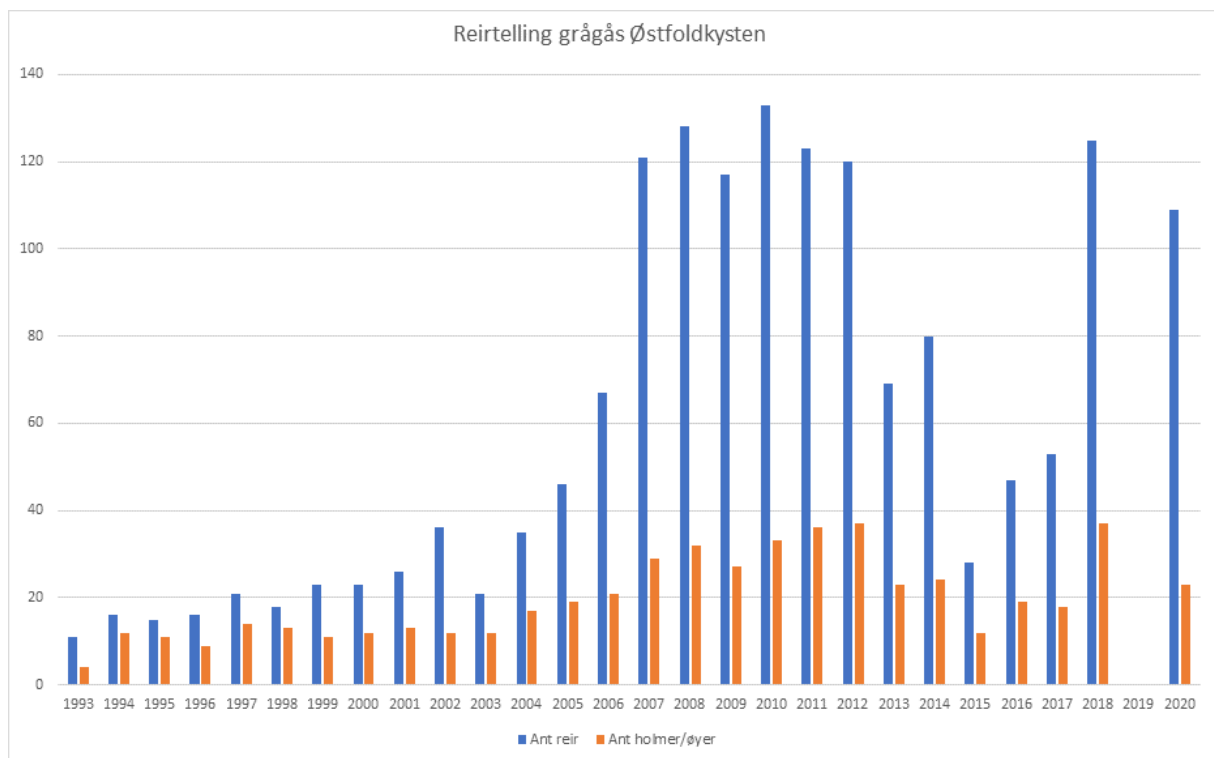

I Norge hekker grågåsa ofte i nærhet av sjøen, særlig på lyngkledd holmer og øyer langs kysten. Tyngdepunktet i dag ligger fra Sunnmøre til Nordland, men arten hekker også flere steder fra Rogaland til Østfold. De blir forplantningsdyktige etter to år og faste par inngås ofte

ved 3-4 års alder som gjerne varer livet ut. I Sør-Norge legges det omtrent 4-6 egg i midten av april der rugetiden varierer fra 27-29 dager. Ungene er flyvedyktige etter ca. 75 dager.

Den nasjonale målsetningen for grågås går ut på å bevare den som en viktig høstningsverdig del av kystfaunaen. Bestanden bør stabiliseres, eventuelt reduseres der skadeproblemer ikke kan løses på annen måte. Målsetningen er også at det skal tillates ekspansjon av grågåsbestanden i nye områder, og eventuelt i områder uten skadeproblemer.

Tellinger gjennomført av Fylkesmannen i Østfold i perioden 1993-2012 (Fredrikstad, Øra-området) viste en kraftig bestandsøkning for grågås i Fredrikstad. En fortsettelse av reirtellinger har blitt gjort, og resultatet av dette sees i figur 1. Det kan se ut til at den sterke økningen av reir fra tidlig 2000-tall til 2010 har stagnert, og at antall reir har stabilisert seg siden 2010 men visse årvisse forskjeller. Det er viktig å merke seg at dette ikke er total antall reir i kommunen. Tellingene blir gjort systematisk over år, og de tolkes til å være et representativt bilde av antall reir i kommunen. Tallene kan dermed representere et bilde av hekkebestandsendringer.

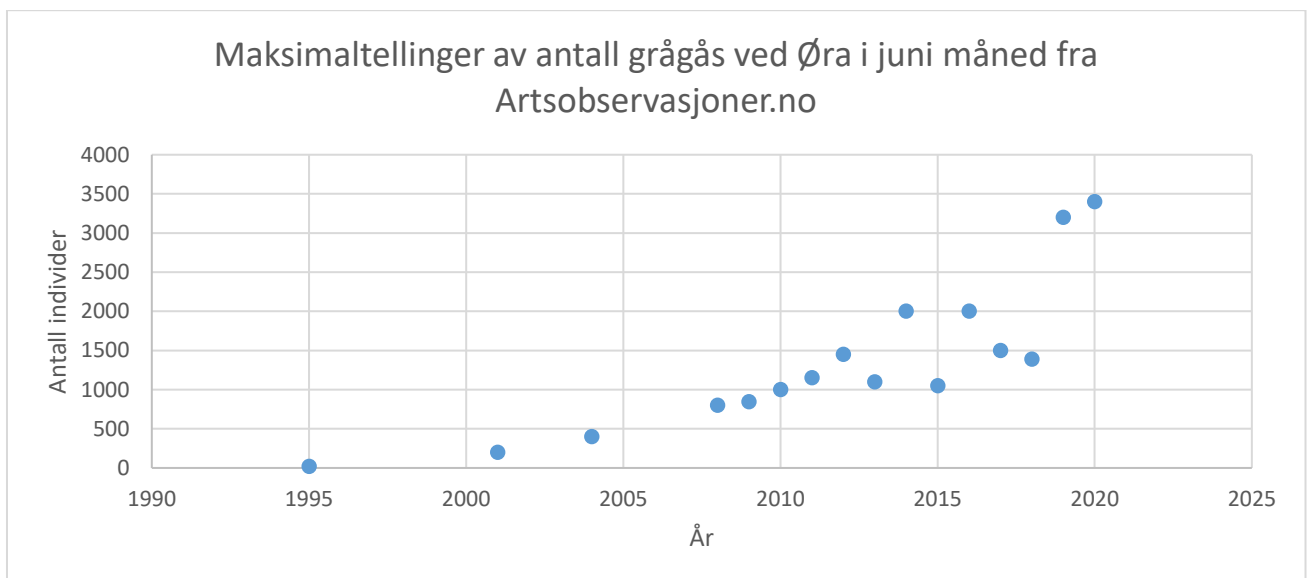
Figur 1. Reirtellinger av grågås (Fylkesmannen i Østfold, resultater fra sjøfugltellinger på Østfoldkysten).

I Fredrikstad observeres grågås fra jevnlig fra februar, og de senere årenes milde vintre har gjort at det har vært økende grad av observasjoner av grågås også i vintersesongen. Det er viktig å skille mellom ulike bestander av grå gjess (grågås, kortnebbgås, sædgås, dverggås og tundragås) som forekommer i kommunen i sommerhalvåret:

1. Trekkende gjess. De er på jordene i mars/april og august/september.
2. Hekkende gjess. De er på holmene rundt reiret i mars-april, og holder seg i stor grad på vannet så lenge ungene ikke er flygedyktige frem til slutten av juli.

- Ikke-hekkende gjess. De er på jordene på i sommerhalvåret fra februar og ut resten av sesongen. Disse kan også observeres overvintrende om vinteren utenfor Fredrikstadkysten.

Alle de tre bestandene har økt i antall siden 2000-tallet, særlig er dette gjeldende for gruppe 3. Figur 2 under viser maksimaltellingene på én og samme dag av én person av grågås gjort på Øra. Hekkende grågås. Sammenstiller man figur 1 og figur 2 kan det se ut som om antall ikke-hekkende grågås i kommunen øker. Det er viktig å skille mellom hekkende gås og ikke-hekkende gås ved forvaltning av artene. Mens bestanden av hekkende gås av naturlige årsaker snart når en maksimal utbredelse grunnet habitat, har den ikke-hekkende bestanden av gås fortsatt å øke. Dette er typisk 1-2-årige fugler som ikke enda har startet å hekke. Denne bestanden knytter seg ikke nødvendigvis bare til Fredrikstad kommune, men kan komme fra omkringliggende områder i f.eks. Viken og Sverige.

Figur 2: Maksimaltelling gjort av én person på én og samme dag av antall grågås ved Øra i juni måned fra Artsobservasjoner.no

Norsk institutt for naturforskning (NINA) har gjennomført et pilotprosjekt om gåseregistreringer i Østfold, Vestfold og Telemark i 2020. Her ble det gjort tellinger i slutten av mai og juni. Det ble registrert 3432 individer av grågås, 401 individer av hvitkinngås og 97 individer av kanadagås. I Fredrikstad kommune ble det registrert over 1100 individer grågås i mai (fordelt på 9 lokaliteter) og 1800 grågås i juni (fordelt på fire lokaliteter). Mye av tellingene er gjort fra land, så det er en del kjente forekomster ved sjøen som ikke har blitt dekket.

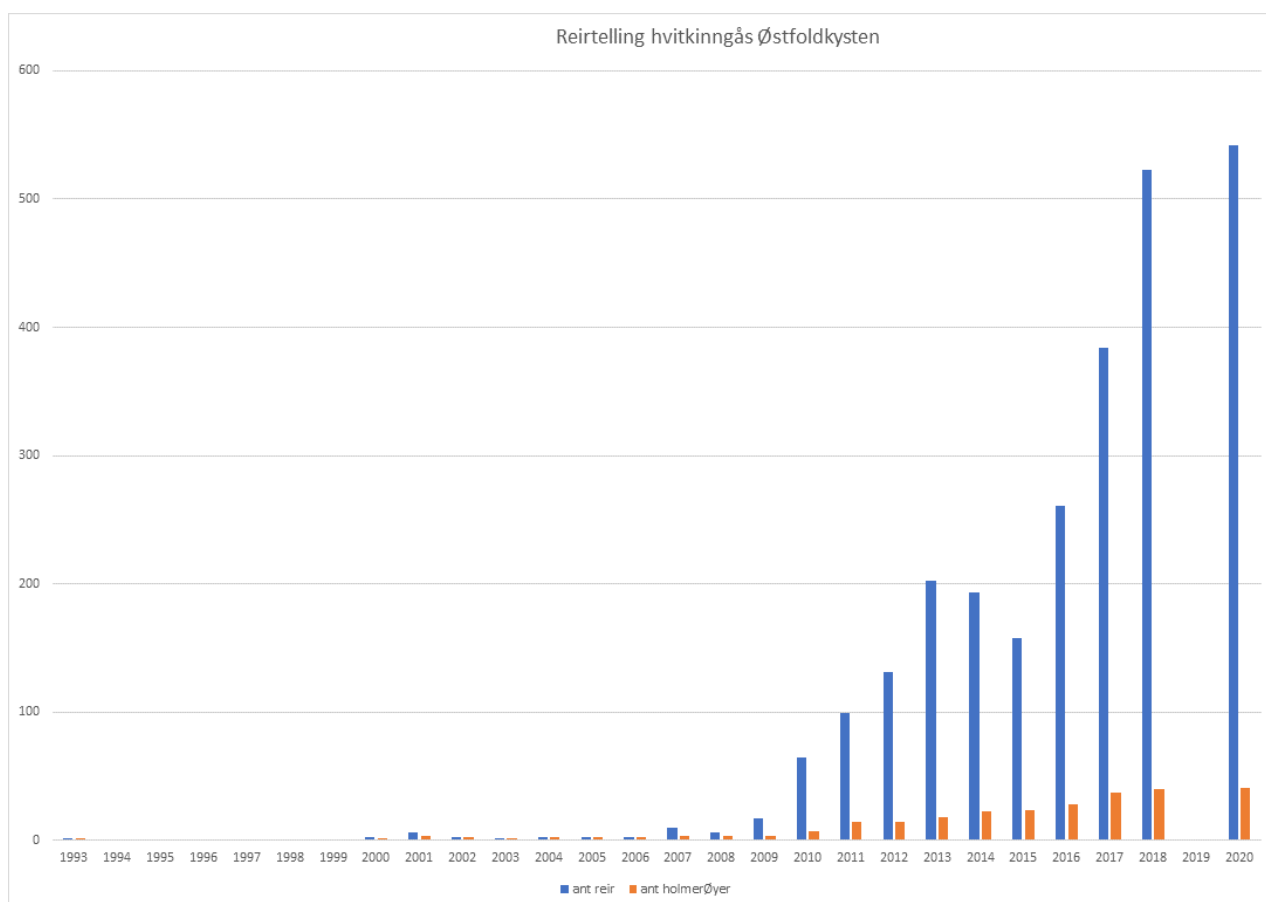
Hvitkinngås (*Branta leucopsis*)

Hvitkinngås kan ofte forveksles med kanadagåsa, men sistenevne er omtrent dobbelt så stor og mangler hvitkinngåsas hvite panne. Hvitkinngås blir kjønnsmoden ved tre års alder og eggleggingen skjer trolig rundt tidlig juni, men dette kan variere og hvert par har vanligvis 3-5 unger. Hvitkinngåsa er tilpasset hekking i nordlige områder og krever derfor rask vekst hos ungene som er flyvedyktige når de er rundt 6-7 uker gamle.

Hvitkinngåsa er opprinnelig en høyarktisk art med tre separate hekkebestander på Svalbard, Grønland og Novaja Semlja (Russland). Den sørnorske hekkebestanden av hvitkinngås er nyetablert og hovedsakelig knyttet til kuperte holmer i den indre skjærgården på Østlandet. Hekkebestanden anses å tilhøre den russiske gruppen. På slutten av 1940-tallet var hvitkinngåsa nær utryddelse etter å ha vært sterkt etterstrebet og overbeskattet både på hekkeplassene og i vinterområdene. Ulike vernetiltak ble derfor iverksatt, og Svalbardbestanden har igjen vokst. Den nasjonale målsetningen for bestanden av hvitkinngås er at den skal inntil videre opprettholdes på dagens nivå. Det er ikke lovlig med jakt på arten. Fra 1.april 2020 ble myndighet for skadefelling av hvitkinngås delegert til kommunene i fylkene Viken, Innlandet Telemark og Vestfold, og Agder. Telling

gjennomført av Fylkesmannen i Østfold i perioden 1993-2012 (Fredrikstad, Øra-området) viste en kraftig bestandsøkning for hvitkinngås i Fredrikstad. En fortsettelse av reirtellinger har blitt gjort, og resultatet av dette sees i figur 3. Antall reir av hvitkinngås har vært i sterk økning fra 2010-2020, og dette er det samme bilde av bestanden av hvitkinngås som mange i kommunen melder om.

Figur 3. Reirtellinger av hvitkinngås (Fylkesmannen i Østfold, resultater fra sjøfugltellinger på Østfoldkysten).

Kanadagås (*Branta canadensis*)

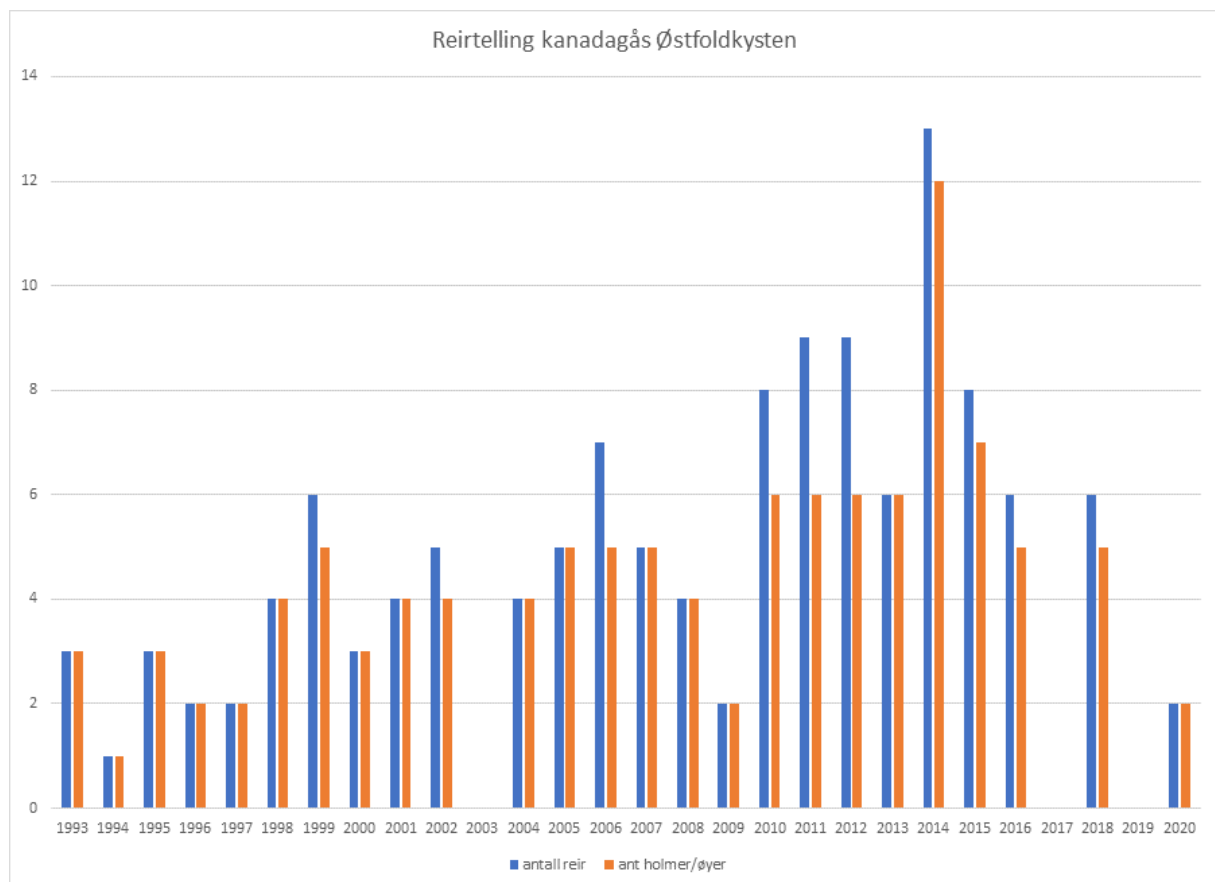
Kanadagåsas naturlige utbredelsesområde er Nord-Amerika. Det finnes syv underarter av kanadagås på verdensbasis. I Europa er arten et resultat av utsetting og man finner hovedsakelig underarten *Branta canadensis*. I Norge hekker kanadagåsa ved vann i barskogområder med innslag av dyrket mark, beite eller annen gressmark. I tillegg hekker den også flere steder ved kysten. De første utsettingene av kanadagås i Norge ble foretatt på slutten av 1930-årene.

Kanadagåsa blir kjønnsmoden etter 2-3 år og legger vanligvis rundt 4-7 egg. Ungene er flyvedyktige etter 40-48 dager. Parene holder ofte sammen livet ut og hekkeområdet forsvares aggressivt, særlig av hannen. Territoriestørrelsen varierer med hekketettheten og fuglenes alder og arten kan bruke kunstige reirplasser.

Bestanden i Norge var svært liten frem til midten av 1960-tallet. Fra da av har det vært en kraftig økning. I gjennomsnitt økte den med det dobbelte hvert tredje år i perioden 1971-1983. Det ble derfor åpnet for jakt på kanadagås i 1986. Bestanden ser likevel ut til å ha fortsatt veksten selv med jakt. Det er ukjent hvilken størrelse den norske høstbestanden av kanadagås har i dag, men er anslått til omtrent 15 000-70 000 individer. Mange kommuner har hatt bestandsreduisering av arten som mål, og dette har hatt betydning for bestandsutviklingen de senere år. Kanadagåsa er en innført art og finnes på Svartelisten i Artsdatabanken. Den nasjonale forvaltningen ser det ikke som en målsetting å bevare kanadagåsa som en del av norsk fauna på lang sikt. De eksisterende bestandene har et betydelig potensial som skadevoldere, og forvaltningen skal ha som hovedmål å redusere konflikter uten hensyn til å opprettholde bestandene. Det er ikke ønskelig at kanadagås ekspanderer til nye områder og det er derfor viktig å øke beskatningen av kanadagås for å hindre ytterligere bestandsvekst.

I Fredrikstad har arten hatt en uendret bestandsutvikling de siste 10-20 årene (figur 4), men utøver fortsatt et problem for jordbruksnæringen på grunn av beite på avlinger.

Reirtellinger gjennomført av Fylkesmannen i Østfold i perioden 1993-2012 (Fredrikstad, Øra-området), samt en fortsettelse av dette arbeidet fra 2013-2020 sees i figur 4. Den viser en stabil årlig telling av rundt 8 reir, med visse variasjoner.

Figur 4. Reirtellinger av kanadagås (Fylkesmannen i Østfold, resultater fra sjøfugltellinger på Østfoldkysten).

Problemstillinger knyttet til en økende gåsebestand i Fredrikstad

Selv om gjess er en naturlig del av norsk fauna og det biologiske mangfoldet, har enkelte bestander i senere år utviklet seg til å bli en kilde til konflikter mellom ulike interessegrupper.

Det er viktig å huske på det positive med å ha ville dyr og fugler rundt oss. Mange opplever gjess i plogform som et flott vår- og høsttegn, og de står for verdifulle miljøopplevelser for fuglekikkere og jegere. I de fleste land er det utarbeidet nasjonale strategier for forvaltning av gjess og det er en generell faglig og politisk enighet om at forvaltningen og skadeproblemene må løses gjennom virkemidler som både ivaretar hensynet til gjessene, og samtidig ikke påfører enkeltbønder eller andre urimelige økonomiske belastninger (DN-rapport 1996-2).

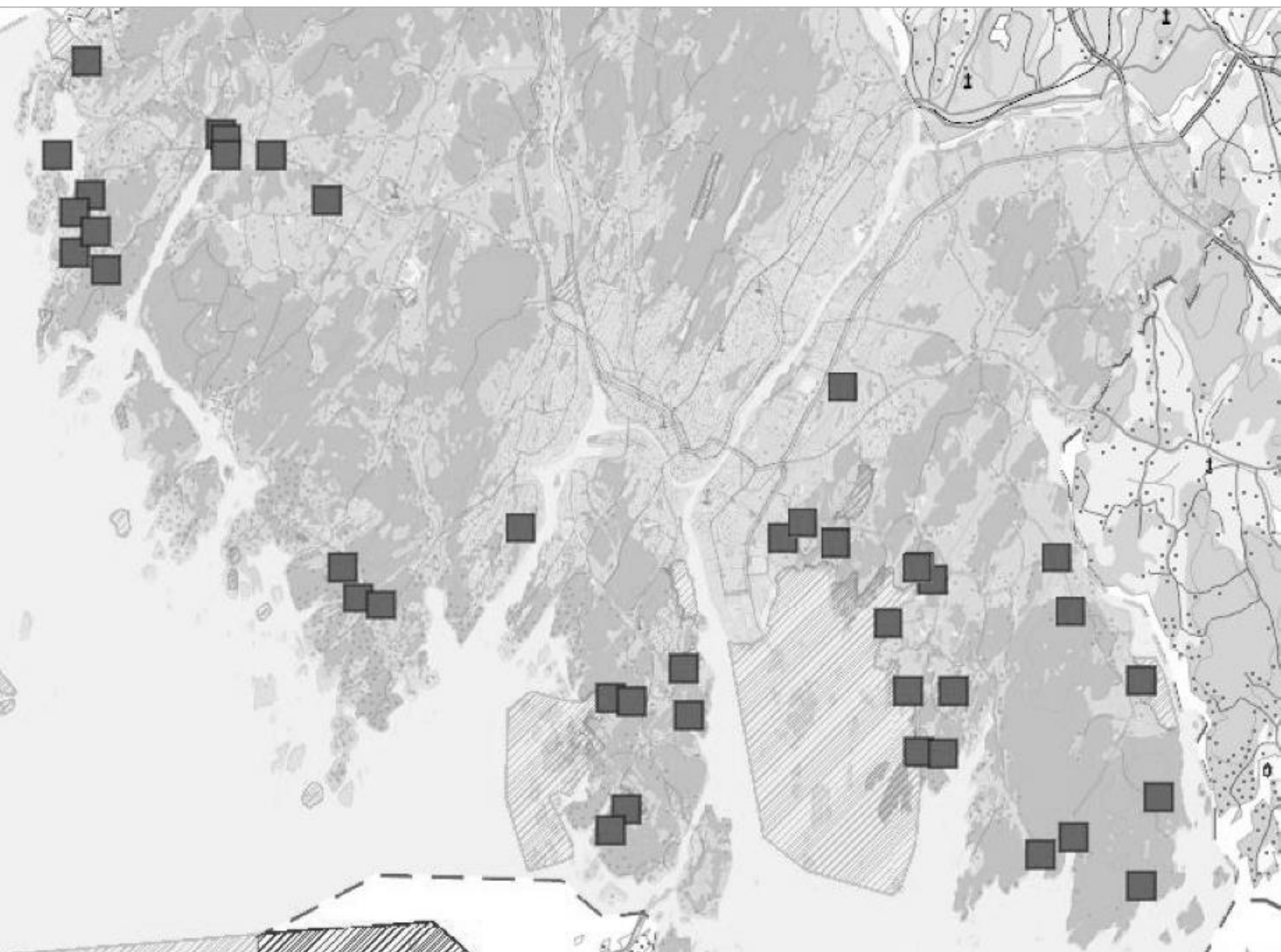

Jordbruk

Landbruket er den sektoren som først og fremst opplever de store bestandene av gjess som et konkret problem i Fredrikstad. I flere år har trykket fra landbruksnæringen vært høyt ettersom mange har opplevd flere år med store skader.

Konflikten er i hovedsak knyttet til beitende gjess på innmark med påfølgende avlingstap, i enkelte tilfeller betydelige økonomiske tap. Beiteskadene forekommer som regel på arealer med eng, korn, raps og grønnsaker (erter).

Avlingsskadene begynner allerede på våren, og da gjerne beiteskader på høstsådd korn og beiteskader/ekskrementer i gras. På sommeren skjer størsteparten av skadene, både på spiret korn og på gras. Det er mest skade i de kystnære områdene i Torsnes, Kråkerøy og Onsøy. Arealene er ofte knyttet til naturreservater. Kartet i figur 5 viser de jordbruksområdene hvor det er meldt ifra om problemer med gås. Dette er ikke en fullstendig oversikt over beiteskader da det trolig er noen skader som ikke meldes inn.

Figur 5. Oversikt over områder hvor det er meldt fra om skade fra gås på jordbruksområder i perioden 2015-2020. Skraverte områder er naturreservater.

Gras

I Fredrikstad rapporteres det mest om skader fra gjess på gras tidlig på våren. Beiting på gras tidlig i vekstsesongen, hvor både rotsystem og opplagringsnæring for planten er sårbart, kan gi dårlig vekst og ødelagte planter. I tillegg kan tråkk på våt jord, pakke inn planten og føre til redusert oksygentilførsel til planten samt ødeleggelse av det skjøre rotsystemet så tidlig i vekstsesongen. Planter er også sårbare for gjentatt beiting.

Korn, raps og grønnsaker (erter)

De aller fleste som melder fra om skade fra gjess i Fredrikstad, dyrker korn. Den største skaden skjer på vårparten. På kornåkre beiter gjessene på såkorn som blir liggende igjen på jordoverflaten samt skudd og småplanter som kommer opp tidlig i vekstsesongen. Tråkk og pakking av jorda er også et problem på åkre, som det er på gressbeiter. Pakking av jord rundt såkorn kan hindre spiring og resultere i redusert avling. Beiting på nyspirt korn kan også ødelegge tilveksten på avlingen. Flere korn-bønder melder fra om at gjessene slutter å beite når kornet har vokst seg høyere, slik at det er mest effektivt å gjøre skadeforebyggende tiltak tidlig i vekstsesongen.

Gåsemøkk i avling/fôr

Fugleskit på beitet kan være problematisk på flere måter. Mye ekskrementer kan gi en annen gjæringsprosess i silofôret som dermed ødelegger fôrkvaliteten. Det er også noen som hevder at husdyr unngår slikt fôr og nærmest selekterer ut skitten fra høyet og lar det ligge igjen. De bruker dermed mer tid på å konsumere den maten og kan resultere i et lavere næringsinntak. Vi er avhengig av forsøk som kan vise til hvilken grad dette faktisk er reelle problemstillinger i Norge (innspill fra Norsk institutt for naturforskning (NINA)), for det er foreløpig lite dokumentasjon på konsekvensene av gåseeksykrementer i avlingen. Det har vært antatt at slik forurensning med ekskrementer har medført redusert smakelighet, forringelse av kvalitet og redusert mulighet for konservering.

Forskningsforsøk knyttet til beiteskader

Fredrikstad kommune utførte våren og sommeren 2019 et prosjekt for å måle beiteeffekten gress har på avlingene i områder hvor det tidligere har vært observert beiteskader. Det ble laget ti kasser med hønsenetting (1,4 m x 1,4 m x 0,3 m h), samt ti kontrollruter (1,4 m x 1,4 m). Forsøkkassene med hønsenetting ble utformet slik at sol, regn og lys kom gjennom, mens gåsa ble holdt ute. Kontrollrutene bestod kun av en trelamme og var derfor åpen for beiting.

Kassene ble utplassert på jordbruksarealer i Bjørnevågen og Alshusbukta på Kråkerøy, på Knollen og Thorslund i Torsnes, på Vallestrand og Lervik i Onsøy, samt friluftsområdet Mærrapanna i Onsøy. På Bjørnevågen og Lervik ble det satt ut to kasser i hvert av områdene.

Fellesnevneren for alle områdene er at de er i nær tilknytting til vann og/eller ved naturreservater. I Bjørnevågen og Alshusbukta ble det dyrket gras til husdyr, mens det på de andre jordbruksarealene ble dyrket korn som hvete og rug, hvorav noe var høstsådd.

Kassene ble kontrollert tre ganger i løpet av sesongen; 21.mars, 26.april og 29.mai. Ved kontrollen ble det målt høyde på ti strå av gras eller korn i kassen med hønsenetting, samt i kontrollruten.

Resultatet viste totalt sett at der hvor det ble dyrket gras hadde graset 12,5 % - 85,2 % bedre vekst hvor arealet var beskyttet med hønsenetting, sammenlignet med kontrollområdene. I Alshusbukta ble det målt 33% bedre vekst i den hønsenettingkassen, mens det i Bjørnevågen ble målt 12,5 % og 85,2 % bedre vekst i de to kassene med hønsenetting.

På friluftsområdet Mærrapanna så man betydelig forskjell på kassen med hønsenetting og kontrollområde. Graset hadde 400 % bedre vekst i den hønsenettingkassen. Det ble i tillegg registrert mye avføring i området ellers.

Kostnader knyttet til beiteskader

Beiteskader gjort av gås kan være betydelige i enkelte områder. Beiteskadene kan fort utgjøre store kostnader for den enkelte jordbruksdrifter. Disse kostnadene kan være knyttet til:

- Tapt avling grunnet beiting.
- Forringet avling grunnet gåseekscrementer.
- Eventuell ny såing med tilhørende jordbearbeiding.
- Tidsbruk og maskinbruk til tiltak for å forhindre beiteskader.

I tillegg opplever flere at det er en belastning over lang tid å gjennomføre tiltak mot beitende gås. Gåsa starter beiting svært tidlig om morgenen og kan holde på til svært sent på kvelden, og jordbruksdrifterne må derfor gjennomføre tiltak over en lang periode av dagen. Dette medfører over tid kan lite søvn og mye oppbinding av tid i en periode hvor det ellers er mange andre viktige aktiviteter knyttet til gårdsdrift. Beiteskader går direkte på lønnsomheten til virksomheten, og fordi beiteskadene kan forhindres med egeninnsats, er det mange som ønsker å minimere beiteskadene – med medfølgende økt arbeidsmengde og tidvis frustrasjon over mengden gås.

Eksemplene under illustrerer hvordan beiteskader påvirker både lønnsomheten til driften og arbeidsinnsatsen for å forhindre beiteskader. Dette er bare noen få eksempler fra skadene som jordbrukere i kommunen opplever. Totalt i kommunen brukes det svært mange arbeidstimer knyttet til beiteskader gjort av gås, og kostnadene knyttet til beiteskader beløper seg til forholdsvis store summer.

35 daa vårraps totalt avspist. 75 daa vårhvete avspist på et annet jorde, 75 daa vårhvete avspist på et tredje jorde og 100 daa vårhvete avspist på et fjerde jorde. Alle jordene driftes av samme person. Kostnad knyttet til beiteskadene alene estimeres til 102 500 kr. Beregnet pris knyttet til nysåing ca. 15 000 kr. Beregnet kostnad for å forhindre dette har vært 15 arbeidstimer i uka over fire uker, totalt 18 000

50-60 daa hvete, havre og beiteeng skadet. Pris av beiteskadene er grovt estimert til 40 000 kr. Bonden har avtale med gåsejeger som gjennomfører tiltak som ikke beregnes som en kostnad for bonden. Bruker i snitt 30 min hver dag i de verste periodene, og har kostnader knyttet til gass til gasskanon og innkjøp av rofugldrager.

80 daa beitegras har blitt skadet. Estimert kostnad knyttet til dette er 112 500 kr. Kostnader til nyetablering av eng har påløpt. Personen må bruke tre timer hver dag gjennom hele vekstsesongen til å forhindre beiteskader, dette beløper seg til 63 000 kr.

10 daa korn og gras er beitet på. Skadene har blitt betydelig redusert i forhold til tidligere år fordi det nå er en jeger som skremmer fuglene vår og sommer. Estimerte kostnader til beitetap er 7000 kr. Kostnad knyttet til tiltak for å forhindre beiteskader er lave fordi jegeren får jaktrett for gås på jordene om høsten.

200 daa førsteslått med eng ødelagt. 120 daa ertes og bygg med gjenlegg i. 320 daa gress til fôr. 30 daa høsthvete. Estimert kostnad av dette er 204 450 kr. Kostnader knyttet til å forhindre beiteskader er innkjøp av laser til 33 000 kr (+ mva.) og 50 arbeidstimer som beløper seg til 15 000 kr.

10 daa korn og bygg er beitet på. Beregnet pris av beiteskadene er 18 000 kr. Bonden må gjennom hele vekstsesongen bruke en time hver dag for å forhindre beiteskader, og dette beløper seg til 45 000 kr.

Friluftsliv

Badeplasser med grøntområder ved saltvann kan være svært gunstige områder for gås, og myteperioden faller sammen med høysesongen for bading og friluftsliv (juni/juli). Mange badeplasser har enten naturlig eller delvis tilsådd gress, som er et attraktivt beite for gjess. Dette, i tillegg til kunstig fôring fra mennesker (brød osv.) og lav predasjon fra rev og mink i områder med mye menneskelig aktivitet, er de viktigste årsakene til at gjessene trives på slike friluftarealer.

Tilgrising av ekskrementer i slike områder kan gi en dårlig opplevelse av friluftsområder. En gås produserer ekskrementer ca. hvert 5 minutt, og i løpet av et døgn kan den produsere 600-700 gram avføring. En flokk med gjess vil derfor kunne legge fra seg betydelige mengder med ekskrementer i de områdene de oppholder seg og kan derfor medføre at enkelte får en negativ opplevelse av friluftsområdene.

De senere årene har det blir mer fokus på konsekvensene av en stor forekomst av gjess på friluftlivsområdene. Særlig på badeplassene Mærrapanna og Bevø har det vært en del gåseeksremitter som har vært skjemmende for brukerne av gressplenene. Det er også kommet meldinger om utfordringer med gåseeksremitter på blant annet Lettretangen, Vispen, Isegran og Tangen.

I enkelte tilfeller har det vært fokus på at gåseeksremitter kan medføre smittefare overfor mennesker. Dette har blant annet blitt tatt opp i forvaltningsplanen for gås utarbeidet av Miljøvernavdelingen hos Fylkesmannen i Oslo Akershus. De peker blant annet på smittefaren fra ekskrementene i de områdene som brukes mye av publikum om sommeren og at avføringen fra gjessene kan inneholde patogene bakterier slik det ble påvist i Bærum kommune hvor 70 % av dyrene inneholdt *Campylobacter jejuni*, en bakterie som i enkelte tilfeller kan gi diaré hos oss mennesker. Oslo kommune har også sendt inn prøver hvor det verken ble påvist patogene bakterier, virus eller parasitter.

Ved flere anledninger har kommunen antatt at avrenning av gåseeksremitter i perioder med bygenedbør har påvirket badevannet negativt.

Endring av artssamfunn

En økning av gåsebestanden medfører økt konkurranse om hekketerritorier og beiteområder, ikke bare mellom gåseartene, men også med andre fuglearter. Dette har blant annet blitt systematisk undersøkt av Norsk Ornitologisk Forening i Oslo og Akershus. De så en sammenheng mellom bestandsreduksjonen av stokkand i Indre Oslofjord med en økende bestand av kanadagås.

I Fredrikstad har lokale opplysninger gjort rede for at gåsa har fortrent ut andre arter i enkelte områder og at gåsa har tatt over store deler av holmene i skjærgården. Blant annet har det blitt uttrykt bekymring for vipa og at hekkeplassene på jordbruksarealer blir ødelagt av gåsas fremtreden. Vipa er på tilbakegang, men dette kan også ha andre årsaker, som for eksempel driftsformer i landbruket. Det har ikke blitt vitenskapelig bevist at vipa blir fortrent av gås. I tillegg viser de fleste feltobservasjoner rundt omkring i landet at andre fuglearter ikke blir fortrent på de vanligste og nokså næringsrike hekkelokalitetene selv om det er store forekomster av gjess (Fabricius og Norgren 1987).

En stor bestand av gås kan også endre artssammensetningen av planter i området som et resultat av hard beiting. I arktisk Canada har kraftig økning i beiting fra gås ført til tap av vegetasjon og erosjon av jordsmonnet (R.L Jefferies et al. 2006). Gjess foretrekker enkelte beiteområder hvor de finner prefererte beiteplanter og enkelte arter som tåler beitepress favoriseres, mens mindre hardføre planter vil gå tilbake. Dette kan være negativt for spesielle naturtyper som for eksempel strandeng. Samtidig kan beiting fra gås ha enkelte positive effekter ved at den holder vegetasjonen i hevd og hindrer gjengroing.

Gjennomførte tiltak i forrige planperiode

Forrige forvaltningsplan for gås inneholdt en rekke tiltak for å minimere problemene med skader knyttet til gås. Til sammen kan tiltak knyttet til skremmel, fysiske hindre og vanlig høstjakt, samt utvidet høstjakt, være med på å dempe skadene. Flere studier påpeker gressenes evne til å tilpasse seg ulike fysiske hindre og skremmetiltak. Effekt av ulike tiltak vil variere mellom artene og ulike områder avhengig av andre påvirkninger.

Utvidet høstjakt

Utvidet høstjakt er et tiltak som kan være svært nyttig ved legde i åkeren eller beitemark. Erfaringene knyttet til tidligjakt er av den grunn ulike, men det har vært et nyttig tiltak i perioden. Særlig er tiltaket nyttig hvis det er mye legde på jordet, eller hvis det drives beite på jordet. Det foreligger ikke noen oversikt over antall fellinger gjort i tidligjakta, for det anses som en del av høstjakta.

Høstjakt

Grunneiere er i dag selv ansvarlige for at det gjennomføres jakt på gås i ordinær jakttid. Jakt på gås kan være vanskelig, og det er viktig at jakten organiseres på riktig måte. Bondelaget har en brosjyre som forklarer hvordan gåsejakt best kan organiseres. Dersom dette blir fulgt, kan jaktrykket bli hensiktsmessig i forhold til regulering av overskuddet av gress. Det er årlig uttak av gress i Fredrikstad. Tabell 1 viser årlig felt grågås i Norge og årlig felt grågås og kanadagås i Fredrikstad kommune. Tall fra statistisk sentralbyrå (SSB) viser at de siste årene har vært felt omtrent 15 000 grågås nasjonalt årlig. De siste årene har det nesten årlig vært felt over 300 grågress i kommunen, og tendensen er stigende.

	NORGE	FREDRIKSTAD	
	Grågås	Grågås	Kanadagås
2010	14630	200	50
2011	13320	150	40
2012	13710	290	80
2013	15690	380	40
2014	16140	360	60
2015	19020	320	80
2016	14720	260	30
2017	15460	280	20
2018	15630	490	40
2019	15300	330	120

Tabell 1, antall felte gås under ordinær jakt i perioden august-september

Fysiske hindre

Grunneiere med arealer helt ned til sjøkanten har satt opp fysiske hindringer for å hindre at gjess kommer opp fra sjøen og inn på tilgrensende dyrka mark. Dette er blant annet gjennomført ved sjønære arealer i Onsøy og på Kråkerøy. Dette er til dels vellykket for gås med unger.

Eggpunktering og eggessanking

Dette har ikke vært gjennomført.

Skremselstiltak

Det er i flere områder drevet diverse skremming for å begrense beiteskadene forårsaket av gjess. Tiltak som er brukt er blant annet bruk av:

- Fugleskremsel med forflytning
- Gass/lydkanon
- Avfyring av løsskudd/skremmeskudd
- Manuell skremming
- Skadefelling
- Laser

Felles for mange av skremmetiltakene er at gjessene raskt tilvenner seg tiltakene. Det er derfor blandet erfaring knyttet til skremming. I tillegg er slike tiltak er svært tidkrevende.

Bruk av fugleskremsel har lav til nærmest ingen effekt. Forflytning av fugleskremselet omkring på ulike plasser har en så kortsiktig effekt at gjessene omtrent ikke legger merke til dem og beiter liksom godt rett ved skremselet. Det samme er gjeldene for gass- og lydkanoner. Flere grunneiere har brukt denne skremmemetoden og melder om liten effekt. Gåsa forsvinner kun for en kortere periode før den igjen er tilbake og beiter. I tillegg skaper slike kanoner konflikt med nærliggende boliger som syntes lyden er støyende og sjenerende. Flere grunneiere har på bakgrunn av dette ikke lenger kanonene i bruk. Den samme konflikten opplever flere at skremmeskudd med hagle kan gi.

Skadefelling

Skadefelling for å forebygge skade på dyrket mark er utprøvd flere steder i kommunen. Skadefellingstillatelsene utgitt fra kommunen har ikke vært tidsbegrenset, men antallbegrenset. Yngelfredningen har vært sterkt understreket. Vilårene for utgitt skadefelling har vært følgende:

- Fellingen skal følge ordinære krav for jaktutøvelse som fremgår av viltloven med tilhørende forskrifter
- Det må tilrettelegges for jakt på eiendommen i jaktseasonen
- Andre skremmetiltak skal gjennomføres i perioden for et best mulig resultat
- Fellingen gjelder kun de arealer det søkes om og der skaden faktisk skjer
- Søker plikter å rapportere inn utfallet av fellingen

Tabell 2 viser skadefellingstillatelser og antall fellinger som ble gitt i 2014-2020 til grunneiere/brukere med uforsvarlige store avlingstap. Søknadene gjaldt områdene Torsnes,

Kråkerøy og Onsøy. Det har ikke blitt mottatt søknader om fellingstillatelse fra Rolvsøy eller nordre Borge, men det vil ikke si at det ikke finnes gjess på disse arealene. Fra innleverte rapporteringer ser man at det i alle år med unntak av 2018 har vært gjennomført under 70 skadefellinger. Antall skadefellingstillatelser er vekslende. De som sliter med beiteskader av gås i Fredrikstad kommune forteller at skadefelling er et uvurderlig tiltak for dem.

	Skadefellinger	Skadefellingstillatelser
2014	46	110
2015	58	148
2016	62	116
2017	65	95
2018	74	126
2019	67	127
2020	41	90

Tabell 2. Antall årlige skadefellinger og –tillatelser i Fredrikstad kommune.

Beste forebyggende tiltak vil være en tett kombinasjon av skremming og skadefelling hvor en person skremmer opp fuglene i bakkant, mens en annen ligger gjemt i forkant og feller ett individ. På denne måten vil fuglene assosiere skremming med et dødelig utfall og videre skremming vil derfor bli mer effektivt.

Lasere

Fredrikstad kommune kjøpte inn to lasere til utlån for sesongen 2020. I tillegg kjøpte tre grunneiere laser til eget bruk. Det har vært gjort mange positive erfaringer knyttet til bruk av laser. Grågjess reagerer på å bli lyst på av laseren med å fly av sted, for så å komme tilbake igjen. Dette må gjentas noen ganger, og så vil gjessene etter hvert søke andre områder å være på. Laseren fungerer best når det ikke er altfor mye sollys.

Tiltaksplan 2021-2025

Det er ønskelig at bestanden av de jaktbare gåseartene beskattes i størst mulig grad gjennom ordinær jakt fremfor skadefelling og eggsanking. Slik det ser ut til i dag, må jakttrykket økes for at ordinær jakt skal kunne redusere bestanden av særlig grågås. Det er viktig å huske på at alle parter i gåseforvaltningen drar i samme retning. Når et nasjonalt mål om å forvalte bestanden foreligger, må også aktørene i Fredrikstad kommune følge opp dette ved å ha fokus på jakt på gås som bestandsregulerende. Basert på gjeldende lovverk har Fredrikstad kommune sett på forskjellige tiltak som er aktuelle i denne perioden.

Prioriterte tiltak

Tidlig jakt

Ordinær jakttid på grågås og kanadagås er, ut fra dagens forskrift, fra 10.08 – 23.12. I tillegg til ordinær jakttid, kan Statsforvalteren åpne for jakt på grågås inntil 15 dager i forkant av jakta. Det kan søkes om utvidelse av jakt på grågås gjennom en godkjent forvaltningsplan.

Fredrikstad kommune har en egen lokal forskrift om tidligjakt på grågås. Fordi det er så stor forskjell i områdene som har utfordringer med beiteskader av gås, er det ulike erfaringer fra dette, men det er et av flere tiltak som er viktige å kunne bruke i forvaltningen av gås.

Når jakttiden framskyndes for å bedre jaktmuligheten, kan gjessene raskt tilpasse seg med å flytte trekketidspunktet i løpet av 2-3 sesonger. Dette kan være et resultat av at jakta ikke er godt nok organisert og at gjessene ofte ikke har nok tilgang på beite- og hvileplasser hvor det ikke foregår jakt. At gjessene får ro på slike beite- og hvileplasser er viktig for at gjessene ikke skal regulere trekket i samsvar med framskyndet jaktstart. Utvidelse av jakt i samsvar med organisering av jakta gjennom en organisasjonsmodell bør derfor være et vilkår for å unngå tidligere høststrekk.

Enkelte av områdene i kommunen med mye gås rapporterer at gåsa ofte ikke er å se rundt jaktstart, eller at de trekker kort tid etter. Det er derfor ikke mulig med høy nok avskyting i ordinær jakttid. Dersom utvidet jakttid skal være et vellykket tiltak, må et av vilkårene være at jakta er organisert.

Ved organisering av gåsejakt vil det være et vilkår at det sørges for at gåsa til enhver tid har tilgang på friarealer – enten i form av jaktfelt som det ikke jaktes på eller friområder i naturreservater o.l. Ved en utvidelse av den ordinære jakttiden vil det bli lagt vekt på døgnregulering og organisering av jakta slik at gjessene vil ha tilgang på friområder innenfor forvaltningsområdet til enhver tid.

Ordinær jakt

Et økt jaktpress, gjennom hensiktsmessig lokal organisering av jakt, kan regulere gåsebestanden og dermed redusere skadene gjessene forårsaker om våren (Landbruksdirektoratet). Planlagt og organisert jakt på gås vil ha en større effekt enn at hver grunneier utfører tiltak hver for seg. Jakt er, og skal være, det viktigste bestandsregulerende virkemiddelet i gåseforvaltningen.

Et av de store problemene knyttet til jakt er å utøve jakten på en effektiv måte uten å utløse høsttrekket før normal tid (ref: NJFF – grågås forvaltning og jakt). Dette skyldes flere forhold, blant annet rettighetshaveres organisering av arealene og jegernes kunnskap om jaktformen.

Et tiltak for å øke jakttrykket er å etablere et jaktområde med flere jaktfelt for gås i kommunen. Å opprette et jaktområde krever et samarbeid mellom flere jaktrettshavere eller utmarkslag/bondelag. Jaktfelt innenfor området kan etableres av noen få grunneiere. Grunneiere kan på den måten gi et bedre og mer attraktivt jakttilbud, som både kan redusere skadene og bringe inntekter. Salg av jaktkort kan gi en inntekt til hver enkelt grunneier. Inntekten kan også finansiere tilretteleggingstiltak.

Dette forutsetter blant annet at grunneiere må tilrettelegge for jakt til de som ønsker å jakte gås. Det er flere ulike måter å organisere jakta på, men grunneierne må samarbeide for å få til en god organisasjonsmodell. I tillegg har grunneierne et ansvar for at jaktretten forvaltes slik at viktige mål og interesser i samfunnet blir ivaretatt.

Forvaltningen vil at organisering av jakta skal være en forutsetning for utvidelse av jakttiden.

Norges bondelag og utmarkslaget for Akershus og Østfold har i sin brosjyre om organisering av gåsejakt lagt opp en organisasjonsmodell de mener vil være effektiv. Denne går ut på å dele inn forvaltningsområdet i jaktfelt. I hvert jaktfelt må det være et begrenset antall jegere og jakta må deles opp slik at gåsa har tilgjengelige friområder når jakta starter. Et eksempel de viser til er å åpne for jakt kun i halvparten av jaktfeltene ved jaktstart slik at gåsa har et naturlig friområde i de andre jaktfeltene. Etter et par dager byttes det om på jakta slik at det jaktes i de jaktfeltene som var friområder fra starten av, samtidig som de andre jaktfeltene blir friområder. For at dette skal kunne fungere i praksis er det nødvendig med en turnusordning for når det skal foregå jakt og når det skal være friområde i hvert enkelt jaktfelt. På denne måten blir gåsa værende i området lenger utover høsten og beskatningen vil øke.

Ved organisering av gåsejakt vil det være et vilkår at det sørges for at gåsa til enhver tid har tilgang på friarealer – enten i form av jaktfelt som det ikke jaktes på eller friområder i naturreservater o.l.

Når det fra jaktstart er mange jegere, og det ikke er satt av tilstrekkelig areal til friområder hvor gåsa får ligge i fred, vil gjessene mest sannsynlig fremskynde starten på trekket. Dette fører til at jakta fungerer mer som et skremmetiltak og ikke et bestandsregulerende tiltak (jaktområder for gås – en veileder i grunneierorganisering og jakt). At gjessene får ro på slike beite- og hvileplasser er derfor viktig slik at gjessene ikke skal regulere trekket i samsvar med jaktstart. Forvaltningsområdene bør være tilstrekkelig store og omfatter de lokalitetene gjessene faktisk bruker (NJFF – grågås forvaltning og jakt). Døgnregulering av jakta er også et tiltak som gir gjessene nødvendig ro i første del av jakta. For å lykkes med en god jaktutøvelse på gås er det nødvendig med kjennskap til arten, god lokalkunnskap, stor tålmodighet og evnen til å ferdes usett i terrenget. Det er derfor viktig at jakten blir planlagt og forberedt i god tid.

Der hvor jakt foregår på innmark eller i nærhet av hus og tettbebygde områder er det viktig at organiseringen av jaktfeltene skjer på relativt små områder.

Informasjons- og innspillmøter

Fredrikstad kommune er en aktiv deltaker i forvaltningen av gås i kommunen. Vi tilrettelegger for erfaringsutveksling, informasjonsdeling og innspill ved å arrangere møter med partene som er rammet av aktuelle utfordringer knyttet til gås. Vi oppfordrer grunneiere regelmessig om viktigheten av en god organisering av jakt, vi informerer om erfaringer om tiltak knyttet til beiteskader for gås og vi gir generell informasjon om forvaltning av gås. Slike informasjons- og innspillmøter er et viktig tiltak.

Tverrkommunalt samarbeid

Utfordringene knyttet til beiteskader gjort av gås er også aktuelt for områdene rundt Fredrikstad kommune. De senere årene har nabokommunene Sarpsborg og Råde vedtatt en forvaltningsplan for gås. Fordi gjess er særdeles mobile er det ønskelig å forvalte arten over større områder. Fredrikstad kommune vil ta initiativ til erfaringsutveksling mellom kommunene, og om mulig, samarbeide for å redusere utfordringene knyttet til beiteskader av gås.

Gjerder

Nyere forskning gjort i Vestfold av Norsk Institutt for Naturforskning har vist effekten av å bruke gjerder for å forhindre gås i å ta seg inn på dyrket mark. Dette er et effektivt middel for å holde hekkende gjess fra dyrket mark. Det er viktig at gjerdet lages slik at gjess ikke kommer seg igjennom dem. Fredrikstad kommune tar sikte på å ha tilskudd til dette gjennom SMIL-midler, og eventuelt revidere SMIL-strategiplanen for å kunne implementere dette.

Inngjerding av områder man vil beskytte fra skadegjørende gås virker først og fremst på hekkende gås med unger som ikke er flyvedyktige. Effekten vil eventuelt være frem til medio juli. Et slikt tiltak er derfor mest aktuelt for arealer som ligger nær hekkeområdene (som f.eks. Goenvad, Kråkerøy Skjærgården, Øra og Thorsøma). Lave gjerder (ca. 50 cm) ned til reservatgrenser og andre områder der gåsa hekker vil hindre disse i å komme opp på jordet og beite. Det bør settes igjen en stripe som gåsa kan beite i på nedsiden av gjerdet.

Skadefelling

Det vil fortsatt bli gitt tillatelse til skadefelling etter skriftlig godkjente søknader der kommunen anser skadeomfanget for tilstrekkelig og hvor det gjennomføres skremmetiltak for å prøve å begrense skaden. Fredrikstad kommune har utarbeidet et eget søknadsskjema hvor alt dette skal fylles ut. Skadefelling innvilges kun på visse vilkår. Skadefelling representerer et unntak fra viltlovens generelle fredningsprinsipp. Under hekkesesongen er gjessene sårbare for enkelte forstyrrelser og fellingstillatelser tett opp mot hekkeplassen kan være stressende.

Å gi tillatelse til skadefelling er siste utvei dersom andre skremmetiltak ikke har redusert beiteskaden på de aktuelle arealene.

Mer eller mindre tilfeldig skyting på gås som skadeforebyggende tiltak forflytter gjerne bare problemet over til naboen, eller nabokommunen, før de kommer tilbake. Det er derfor nødvendig at det samarbeides om ulike områder med mye beiteskade for at tiltakene skal kunne fungere optimalt.

Tilbakemelding fra bøndene er at dette tiltaket er svært viktig om våren.

Skremselstiltak

Skremming kan utføres på mange forskjellige måter, og man kan for eksempel benytte seg av manuell skremming, skremmeskudd, fugleskremsel, lydkanon, gasskanon, gjerder, bruk av hund, skadefelling osv. Ofte vil en oppleve en sterkere effekt av skremmingen dersom flere ulike metoder benyttes. Gåsa er flink til å tilpasse seg nye forandringer og etter noen dager med samme skremmeteknikk vil den ikke la seg skremme. Det anbefales derfor at tiltakene varierer både når det gjelder utseende og lyd i tillegg til at variasjonen er tilfeldig og ikke følger et fast mønster. Dette er et svært tidskrevende arbeid, men resultatet vil være at det blir færre gjess på de utsatte områdene i en periode.

Det er flere steder hvor det er tatt i bruk hund som et skremselstiltak (Kristiansen et. Al, 2005). Skremming med bruk av hund i båndtvangsperioden krever dispensasjon fra kommunen. Det beste resultatet, dersom en velger hund som skremmetiltak, vil være at den sirkulerer rundt flokken istedenfor å løpe direkte mot den. Dette øker stressnivået hos gjessene og vil således resultere i at de forflytter seg til andre, mer rolige plasser. Det er dog viktig å huske at hund skal kun benyttes til skremming, og ikke for jakt eller avlivning av gås. Det er ulovlig å slippe løs hund hvor gjess med årskull beiter.

For at skremmetiltakene skal fungere optimalt er det viktig at flere grunneiere samarbeider for å unngå at problemet kun forflyttes over til naboen. Det vil også si at sentrale deler, hvor problem med gås ikke er like stort som i kystnære områder, også bør vurdere å «hjelp» til med skremmetiltak.

Uansett er det viktig at skremming opprettholdes og gjerne intensiveres på de arealene hvor gåsa er et problem. Dette er også et vilkår som må være oppfylt for å få innvilget en søknad om skadefelling.

Det har vært brukt laser mot gjess med god effekt, som det står nærmere beskrevet tidligere i rapporten under gjennomførte tiltak. Dette tiltaket vil bli brukt i forvaltningsperioden. Fredrikstad kommune har pr. dags dato to lasere til utlån.

Friområder

Det er viktig at gjessene har friområder å være i. Det skal være en naturlig forekomst av hekkende grågås og hvitkinngås i kommunen, og vi ønsker at disse i så liten grad som mulig skal beite på dyrket mark. For å få til dette, må gjessene ha friområder hvor de kan oppholde seg på og drive næringssøk. Tabell 3 viser friområder som knytter seg til naturreservater i Fredrikstad kommune. Det er i tillegg en rekke små forekomster av strandsump og strandeng langs kysten i kommunen. Det foreligger en langsiktig plan om å restaurere disse områdene. Dersom disse områdene blir restaurert til opprinnelig naturtype, vil også dette være naturlige friområder for gjess. Alt i alt har gjess store friområder som de kan oppholde seg i.

	Land (km ²)	Sjø (km ²)	Total (km ²)
<i>Øra</i>	2,89	13,74	16,63
<i>Thorsøma</i>	0,07	0,39	0,46
<i>Fuglevikbukta</i>	0,06	0,3	0,36
<i>Skinnerflo</i>	0,325	1,438	1,763
<i>Bjørnevågenlia</i>	0,08	0,01	0,09
<i>Kråkerøy-skjærgården</i>	1,5	2,79	4,29
<i>Alshusbukta</i>	0,05	0,03	0,08
<i>Mærrapanna</i>	0,096	0	0,096
<i>Langskjær</i>	0,016	0,041	0,057
<i>Søndre Missingen</i>	0,172	0,233	0,405
<i>Grindskjær</i>	0,054	0,054	0,108
<i>Skjæløysundet</i>	0,12	0,4	0,52
<i>Rauerkalven</i>	0,11	0,03	0,14
<i>Rauer</i>	0,71	0,27	0,98
<i>Gåseskjæra</i>	0,035	0,087	0,122
<i>Garntangen</i>	0,095	0	0,095
<i>Skårakilen</i>	0,34	0,027	0,367
<i>Nordre fugleskjær</i>	0,041	0,059	0,1
Sum	6,76	19,90	26,66

Tabell 3. Friområder som knytter seg til naturreservater i Fredrikstad kommune. Tall er oppgitt i kvadratkilometer.

For at friområdet skal fungere må det være et forbud mot å drive utvidet jakt, skadefelling eller andre skremmetiltak på gås. Dette for å, blant annet, hindre at gåsa trekker tidligere om høsten på grunn av jakt og forstyrrelser. Ved å ha tilgang på områder hvor de får være i fred vil den mest sannsynlig oppholde seg lenger i området og uttak under ordinær jakt kan dermed bli høyere. Naturreservatene i kommunen fungerer i dag som friarealer for gåsa. Særlig er dette gjeldende for Øra, Goenvad naturreservat, Thorsøma, Kråkerøy-skjærgården, Alshusbukta og Skjæløysundet. Dette er store arealer både på land og på vann/i skjærgården hvor gjessene har et trygt sted å være. Når jakten starter vil gjessene kunne trekke til disse områdene for å hvile, istedenfor å foreta lengre trekk.

Ved organisering av gåsejakt vil det være et vilkår at det sørges for at gåsa til enhver tid har tilgang på friarealer – enten i form av jaktfelt som det ikke jaktes på eller friområder i naturreservater o.l. Ved en utvidelse av den ordinære jakttiden vil det bli lagt vekt på døgnregulering og organisering av jakta slik at gjessene vil ha tilgang på friområder innenfor forvaltningsområdet til enhver tid.

Ikke-prioriterte tiltak

Fredrikstad kommune vil ikke ta initiativet til tiltakene som beskrives under i denne forvaltningsperioden, men forvaltningsplanen åpner for at dette er et mulig tiltak i perioden.

Eggpunktering

Redusering av antall egg, enten i form av eggpunktering eller plukking av egg er et alternativ for å regulere bestanden ved å minke antall unger som klekkes og vokser opp. Et slikt tiltak krever ofte en samordning i flere kommuner, slik at punkteringen kan gi en effekt over et større område. Den mest hensiktsmessige måten å gjennomføre eggplukking eller eggpunktering er i skjærgården under hekkingen rundt mars/april. Det kan være hensiktsmessig å gjennomføre eggpunktering under visse vilkår i naturreservatene for å begrense tilveksten av grågås i disse områdene og på den måten regulere beitetrykket.

Eggsanking

Sanking av egg er forbeholdt grunneierretten og kan gjøres frem til og med 15. april. I dag er det få grunneiere som sanker egg på sine eiendommer i skjærgården og er et tiltak flere bør oppfordres til å gjennomføre for å redusere antall gjess påfølgende år. Eventuell eggsanking kan foregå på flere måter: frivillige, jaktlag eller grunneieren selv.

For at eggsanking skal være suksessfull må sanking gjennomføres på riktig måte og for å hindre at det plukkes for mange egg. Det bør ligge igjen minst ett egg for å unngå at gåsa forlater redet og legger nye egg. Sankingen bør gjennomføres sent i rugeperioden slik at gåsa ikke starrer på et nytt kull. Grågåsa legger fortrinnsvis sine reir rundt i Fredrikstadskjærgården og de største grunneierne er private, i tillegg til noe kommunalt. Miljødirektoratet har også noen holmer/øyer i skjærgården.

Eggsanking og eggpunktering er et tiltak for å redusere tilveksten i bestanden, men er ikke uten utfordringer. Å destruere egg er av etiske grunner problematisk for mange og et tiltak enkelte vil være sterkt imot. I tillegg kan uorganisert og omfattende sanking føre til unødvendig forstyrrelser for gåsa som lett kan sky reiret og mulig også hekkeplassen. Det er derfor viktig med planlegging og organisering av tiltaket for å unngå uønskede effekter.

Erstatningstiltak

Erstatningstiltak har ikke blitt utgitt i Fredrikstad kommune. En slik økonomisk kompensasjon som erstatter tap av avlingsmengde kan i en kort periode opprettholde daglig drift, men i det lengre løp vil ikke slike erstatningstiltak være godt nok til å dempe konflikten mellom gås og jordbruk. Det vil heller ikke være mulig å få dekket hele avlingstapet med midler fra det offentlige.

Bestandsregulerende jakt på ikke-hekkende unggås om våren

Jakt på gås i en kortere periode på våren etter at slåtten er gjennomført kan være et tiltak for å begrense skadebeitingen i denne perioden og for å regulere bestanden. I denne tiden kommer det ikke-hekkende unggås for å beite på nysådde arealer, mens hekkende gås ligger på redet. Å få gjennomført en intensiv og kort jakt i denne perioden kan hjelpe til med å begrense størrelsen på bestanden hvor andre tiltak har vært nytteløse og jakt på den ikke-hekkende delen av bestanden vil være en målrettet og selektiv beskatning av voksne individer i bestanden. Tiltaket vil ikke være i strid med prinsippet om yngeltidsfredning. Åpning av jakt på den ikke-hekkende delen av bestanden krever kunnskap om hvor gjessene hekker og hvor de myter.

Thorsø Herregård er et eksempel på en lokalitet med en god plassering og gode forhold hvor et slikt pilotprosjekt kan gjennomføres, og grunneier er selv svært positiv til en slik gjennomføring. Dette må skje i samarbeid med kommunen og fylket. Erfaring fra et slikt prosjekt kan være verdifullt for å kunne vurdere dette som et mulig tiltak videre i forvaltningen av en voksende bestand av gjess.

Litteratur

Artsdatabanken, 2007. Fremmedartbasen. Faktaark, Kanadagås. Artsdatabanken.no

Bengtson, R., Bergan, M., Andersen, G.S., Hvitkinngås – *Branta leucopsis*. Norsk Ornitologisk Forening. Birdlife.no

Direktoratet for naturforvaltning. 1996 DN-rapport 1996-2. Handlingsplan for forvaltning av gjess

Dyrendal, H.A., 2003. Grågås – forvaltning og jakt. Norges Jeger og fiskerforbund.

Finne, M., Fjellbakk, Å., 2013. Bestandstrender hos sjøfugl på Østfoldkysten, 1993-2012. Fylkesmannen i Østfold.

Follestad, A., 1994. Innspill til forvaltningsplan for gjess i Norge. NINA utredning 65

Follestad, A., 1994a. Grågås – *Anser anser*. S. 62 i: Gjerdschaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. og Byrkjeland, S., red. Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu

Follestad, A., Grågås – *Anser anser*. Norsk Ornitologisk Forening. Birdlife.no

Fylkesmannen i Østfold, resultater fra sjøfugltellinger på Østfoldkysten. Ikke publisert.

Heggberget, T.M., Reitan, O., Kanadagås – *Branta canadensis*. Norsk Ornitologisk Forening. Birdlife.no

Kristiansen, L.H., Mogstad, D.K., Shimmings, P. og Follestad, A., 2005. Evaluering av forvaltningsplaner for gås i Norge. NINA og Norsk institutt for planteforskning.

Norges bondelag. 2001. Hvordan forebygge beiteskader av gjess. Utarbeidet av NINA/NIKU ved A. Follestad for Norges bondelag

Svae, Pål Sindre, 2015. Forvaltningsplan for gås, Jeløy. Moss Kommune, 2015-2017

Tombre, I. M., Andersen, G. E. B. & Gundersen, O. M. 2018: Forebygging av beiteskader forårsaket av hekkende gjess i Vestfold. Fungerer det med gjerder? NINA Rapport 1552. Norsk institutt for naturforskning.

Tombre, I. M. Andersen, G. E. B., Axelsen, T., Kristiansen, V., Rasmussen, L., Syvertsen, R., Torp, J., Andersen, T., Antonsen, A., Botnermyr, R., Brandt, M., Eriksen, I. M., Fløseth, L., Fossum, B. V., Fredriksen, Å. S., Haga, A., Hansen, A. H., Hanssen, M. R., Hauge, F., Haugøy, G., Høyer-Jonassen, U., Haakaas, M., Johansen, P. -A., Karlsen, H. E., Krokeide, S., Kræmer, F., Lohne, M., Lundstad, I., Lågbu, Ø., Melland, A., Meyer, R., Moholt, Ø., Nilsen, R. N., Nyquist, T., Solhaug, R. B., Søndbø, S. M., Stigen, E., Tjønnås, T., Tronsen, K. S. & Viker, M. 2020. Gjess i Ytre Oslofjord og Telemark. Antall og ungeproduksjon i 2020 for grågås og hvitkinngås. NINA Rapport 1876. Norsk institutt for naturforskning.

Utmarksavdelingen for Akershus og Østfold 2015. Jaktområder for gås – en veileder i grunneierorganisering og jakt. Utarbeider i samarbeid med Norges bondelag og NINA.